

הרב משה ליב הכהן הלברשטט

פרשת חקת

ההגיון שבחקת

"זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו אליהם פרה אדמה"
(במדבר יט, ב).

רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר, ארבעה דברים יצר הרע משיב עליהן, דכתיב בהן חקה: אשת אה, וכלאים, ושעיר המשתלח, ופרה אדמה. אשת אה, דכתיב (ויקרא יח, טז): "ערות אשת אחיך וגו'", וכלא בנים (דברים כה, ה): "יבמה יבא עליה". וכתיב בערות אשת אה (ויקרא כ, כב): "וישמרתם את כל חקתי". וכלאים (דברים כב, יא): "לא תלבש שעטנז", וסדין בציצית מתר, וכתיב ביה חקה (ויקרא יט, יט): "את חקתי תשמרו". שעיר המשתלח, דכתיב (ויקרא טז, כו): "והמשתלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו", והוא עצמו מכפר על האחרים, וכתיב ביה (ויקרא טז, לד): "והיתה זאת לכם לחקת עולם". פרה מנין, דתנן כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים, והיא גופה מטהרת בגדים, וכתיב בה חקה, "זאת חקת התורה" (במדבר רבה יט, ה).

ארבעה דברים שיהצר הרע משתמש בהם ככלי להסיט את האדם מדרך הישר, משום שהם נראים כסתירה עצמית, דבר והפוכו. אשת אה אסורה בנשואין אבל ביבמה מצוה עליו לשאתה לאשה. שעטנז בבגדים אסור אבל בציצית מתר. השעיר לעזאזל מטמא את משלחו אבל מכפר על אחרים. פרה אדמה מטמאת את העוסקים בה אבל מטהרת אחרים. בכל ארבעת הדברים נאמר "חקה", ורק בפרה אדמה נאמר "זאת חקת התורה", מדוע פרה אדמה עדיפה על פני שלשת הדברים האחרים, והיא זאת שנבחרה ליצג את המשג "חקת התורה", קיום מצוה בלי טעם?

שאל עובד כוכבים אחד את רבן יוחנן בן זפאי, אלין עובדיא דאתון עבדין גראין פמין כשפים (המעשים הללו שאתם עושים נראים כמו כשפים), אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה, ואחד מכם מטמא למת, מזין עליו שפים ושלש טפין ואתם אומרים לו טהרת. אמר לו לא נכנסה בך רוח תזזית מימך? אמר לו לאו, ראית אדם שנכנסה בו רוח תזזית? אמר לו הן, אמר לו ומה אתם עושין לו? אמר לו מביאין עקרין (שרשים של עשבים ובשמים) ומעשנין תחתיו ומרביצים עליה מים, והיא בורחת. אמר לו ישמעו אנניך מה שאתה מוציא מפיה, כך הרוח הזו, רוח טמאה, דכתיב (זכריה יג, ב): "וגם את הנביאים ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ", מזין עליו מי נדה והוא בורח. לאחר שיצא אמרו לו תלמידיו, רבנו, לזה דחית בקנה, לנו מה אתה

אומר? אמר להם חייכם, לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, חקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבר על גזרתי, דכתיב: "זאת חקת התורה" (במדבר רבה יט, ח).

לפי מדרש זה אפשר להסביר שהיחודיות של פרה אדמה על פני שלשת אחיותיה היא, שלא זו בלבד שיש בה סתירה עצמית, דבר והפוכו, אלא בנוסף לזה מדבר במעשה מוזר שגראה כמו כשוף, דבר קיצוני כזה, אכן ראוי ליצג את המשג של "חקת התורה" שאותו אנו מקימים בלי טעם.

אבל האמת היא שמדרש זה, ועצם המשג של קיום חק בלי טעם טעון הסבר. לאחר שיצא העובד כוכבים אמרו התלמידים לרבן יוחנן בן זכאי, לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר? היתכן, רבן יוחנן בן זכאי עונה תשובה שקרית לעובד כוכבים, ורק לתלמידיו הוא מגלה את האמת? ואכן, רבן יוחנן בן זכאי משיב לתלמידיו, חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, חקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבר על גזרתי, דכתיב "זאת חקת התורה". מה? המת באמת לא מטמא? המים באמת לא מטהרים? האם זה לא סותר את דברי התורה המפרשים? ומה הוא ההסבר אותו מספק רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו שלא היו שבעי רצון מהתשובה שנתנה לעובד כוכבים, אמר הקדוש ברוך הוא, חקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבר על גזרתי, וזה מספק אותם? התלמידים שבקשו הסבר מעמיק יותר למצות פרה אדמה שומעים שזה חק בלי טעם. אין תשובה, וזהו זה???

אין ישראל מבקשין טעם במצוות כדי לקימן, די להם במה שגזר הבורא כדי לקבל עליהם על מצוות בלב שלם. ואם אמרו חכמים טעמים במצוות, מפני שידיעת הטעם במצוה במקום שהשכל מגיע לשם, דבר זה עצמו מצוה, לידע מה שנתן לדעת. שפשם שהלב צריך להיות שלם בעבודת ה', כך צריכים כל שאר פחות האדם וכל פח שכלו והבנתו, להיות שלמים בעבודתו יחד עם הלב. ובמקום שלא אמרו טעם, דיו לכח השכל שבאדם שישתעבד למצוה על ידי הידיעה שכל מצוות התורה חכמת הבורא יש בהן, ורחוקות מבינת אנוש, ואין להן שעבוד מצד השכל גדול מזה.

משל לשני בני אדם, אחד שוכן במדבר רחוק מישוב בני אדם ואינו יודע בטיב חכמיהם ובמעשיהם, והוא מחדש מלבו מעשים והנהגות שלפי שכלו טובים הם לבריאותו, והשני שוכן בחברת בני אדם ומכיר בחכמתם של טובי המלמדים, המנסים בנסיונותיהם של כל קודמיהם והמוזן חבריהם, ושמע מהם מה המעשה אשר יעשה לבריאות גופו. אף על פי שאין זה יודע טעם כל המעשים האלה, הרי שכלו ודעתו שלמים ובטוחים בכל מעשיו יותר מן האיש השוכן במדבר. הראשון, כל ימיו בספקות: שמא אני טועה, שמא הנסיון יכחיש השערותי, ואלו השני, יודע גם בשכלו שכל מעשיו נכונים אף אם אינו יודע טעמם כלל.

משום כך גדולה אמונת חכמים שהאדם מאמין בחכמי אמת, שהיא נותנת לו בטחון

הדעת, יותר מכל שכל והבנה. קל וחמר לאמונה שמאמין האדם בבורא שהיא גדולה, שגם השכל שבה גדול מכל שכל אחר.

אף על פי כן נהגו חכמים לומר טעמים במצוות לפי שכלו של כל אדם, משום הטעם שזנזו לעיל. ועוד שירדו חכמים לסוף דעתם של כל הבריות, והרי יש ביניהם גם אנשים שהאמונה שבלבם לא שלמה עדין, ונפשם מתפעלת מהבנת טעם בעשייתן, ועל ידי כך נאחזים במצוות אחיזה חזקה יותר, ובאים אחר כך לידי אמונה תמה שהיא המעלה הגדולה ביותר שבחכמה ובבינה ובדעת.

(ספר התודעה להרב אליהו כי טוב, בענין טעמי המצוות, מבוא לטעמי מצות ספירת העומר, עמ' ריב – ריג).

רבן יוחנן לא שקר בתשובתו לעובד פוכבים חלילה, הוא ענה לו תשובה אמיתית, ותאר בפניו איך מי החטאת של אפר פרה אדמה מסלקים את הטמאה, זו תשובה אמיתית אבל טכנית, הוא לא נכנס לעמק הענין כי כנראה סבר שהעובד פוכבים איננו מסגל להכיל זאת, ואחר כך כאשר פנו אליו תלמידיו ואמרו לו, את העובד פוכבים דחית בקנה, דהינו בדבר קל, לנו מה אתה אומר, אנחנו רוצים להבין את עמק הענין, מה הטעם שמי החטאת מסירים את הטמאה, ענה להם רבי יוחנן בן זכאי, ונתן להם תשובה עמקה ויסודית למצות פרה אדמה, שהיא בעצם הבסיס לכל מצוות התורה, חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, חקה חקקתי, גזרה גזרתי, אי אתה רשאי לעבר על גזרתי, דכתיב "זאת חקת התורה", המת מצד עצמו לא מטמא, והמים מצד עצמם אינם מטהרים, אלא המת מטמא והמים מטהרים אך ורק בגלל גזרת הקדוש ברוך הוא, והעבדה שלא נתן לנו הסבר איך זה פועל, ומדוע יש להשתמש במי חטאת של אפר פרה אדמה על מנת לטהר אדם מטמאת מת, נועדה לגלות לנו את היסוד החשוב ביותר בטעמי המצוות כלם, והוא, שאין דבר הגיוני יותר מאשר קיום מצוות הבורא, בורא העולם שברא את כל הברואה כלה, ואת כל בני האדם, והוא מקיים ומחיה את הכל בכל רגע ורגע, ורוצה רק בטובתנו, הוא יודע בדיוק מה נכון עבורנו, ואם הוא מצוה אותנו לקיים מצוה, הרי שזה הדבר הכי טוב עבורנו, זהו הדבר הכי הגיוני, הכי שכלי, ומזה אנו למדים, שגם בכל שאר המצוות, אין אנחנו מקיימים אותם בגלל אותם טעמים שנתנו לנו, בגלל שאנו מבינים את תכן וסמליות המצוה, אלא אנו מקיימים אותם בגלל ההגיון הפשוט שנכון וראוי וחסם לקיים את רצון הבורא. והלמוד וההעמקה בהבנת טעמי המצוות אינם הסבה לקיום המצוה, אלא מצוה נוספת בפני עצמה, מצות ידיעת התורה.

המדרש מוסיף: ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה? אמר רבי איבו, משל לכן שפחה שטנף פלטין של מלך, אמר המלך תבוא אמו ותקנח את הצואה, כך אמר הקדוש ברוך הוא, תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל (כמדובר רבה יט, ח). מה ענין שמטה אצל הר סיני? מה הקשר בין פרה אדמה שבאה לטהר את

הטמאים, לבין החטא החמור של עבודה זרה בו חטאו בני ישראל במעשה העגל? איך בדיוק מכפרת הפרה האדמה על חטא העגל?

חטא העגל היה הארוע הראשון מיד לאחר ההתגלות האלוזקית הגדולה בהיסטוריה האנושית, מעמד הר סיני, בו שמעו עם ישראל את הצווי "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ, ג), והם הלכו מיד ו"עשו להם עגל מסכה" (שמות לב, ח), הרי אין לך כפירה גדולה מזו. "זאת חקת התורה" מצות פרה אדמה, כל מהותה היא האמונה התמימה בבורא העולם, קיום מצוות הבורא בלי טעמים ובלי הסברים, אלא עם הגיון בריא ופשוט, אם כן מובן היטב, שכשם שהשפחה באה לקנח את צואת בנה, כן באה הפרה האדמה, האמא, המצוה המיציגת את האמונה התמימה, ומכפרת על העגל, הבן שטנף, המיצג את הכפירה הגדולה.

חק ומשפט

מרגלית יקרה מאת אדוני אבי מורי ורבי מיכאל שלמה הפהן הלטן שליט"א
מָרַן ראש הישיבה מו"ר הרה"ג רבי חיים פינחס שינברג זצוק"ל, אמר פעם בשיחת מוסר בישיבה – אנחנו חושבים שאנחנו לא מבינים חק, אבל אנחנו כן מבינים משפט. אבל האמת היא, שאנחנו גם לא מבינים משפט. האם אנו מבינים למה גנב שטבח ומכר, משלם ד' וה' – ולא ה' ו' או ג' וד'. או דגמה אחרת: האם אנו מבינים למה תפלין חייבות להיות מרבעות ולא עגלות. או האם אנו מבינים למה תפלין חייבות להיות בצבע שחר ולא בצבע חום.

פתיב בתהלים (פרק פא, פסוקים ד-ה) "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו. כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב". ופרש המלבי"ם (שם) ד"ה כי חק, אין לנו לדרש טעם על מצוה זאת של תקיעת שופר, כי "לישראל הוא חק", שהוא דבר שאין לו טעם רק חקה מאת ה', אבל הוא "משפט לאלהי יעקב", ה' יודע טעמו ואצלו הוא משפט ולא חקה, עכ"ל.

כלומר, כמו שאנחנו לא מבינים איך הקדוש ברוך הוא ברא את העולם יש מאין, כמו כן אנחנו לא מבינים איך כל מצוה מרבה הרבה קדשה וברכה בעולם, ומתקנת ומשלימה את הנשמות שלנו, כי רק הקדוש ברוך הוא מבין את כל זה: